

قانون حمایت از حقوق کاربران و خدمات فضای مجازی

بسم الله الرحمن الرحيم

پس از مطالبه تدوین قانون کوتاه مدت و میان مدت برای مدیریت فضای مجازی مقام معظم رهبری از مجلس شورای اسلامی، کمیسیون فرهنگی، طرحی با عنوان حمایت از حقوق کاربران و خدمات در فضای مجازی ارائه کرده است. در این طرح، با تمرکز بر لایه خدمات فضای مجازی، تلاش شده است برای اولین بار، این لایه قانونمند گردد. برخی از مهم ترین دلایل انتخاب لایه خدمات به عنوان محور تدوین قانون عبارت است از:

۱. لایه خدمات تنها لایه ای از فضای مجازی است که سایر لایه های فضای مجازی اعم از حاکمیت، زیرساخت، شبکه اتصال، محتوا، دیوایس (ابزار ارتباطی مانند موبایل) و کاربر با آن به صورت مستقیم در ارتباط هستند.

۲. بیشترین تأثیرگذاری بر مناسبات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی، علمی و زیست محیطی توسط لایه خدمات انجام می پذیرد.

۳. با ساماندهی لایه خدمات، علاوه بر حمایت مؤثر از حقوق کاربران و امکان استیفای حقوق از دست رفته آنان، جهش اقتصادی، کمک به تولید ناخالص ملی، کاهش معضلات امنیتی و فرهنگی و موارد بسیار زیاد دیگر محقق خواهد شد.

۴. به دلیل ارتباطات تنگاتنگ لایه خدمات با تمامی ذینفعان فضای مجازی و در راستای ایجاد ضمانت اجرایی لازم و رفع موانع اجرا، اصلاحاتی در لایه حکمرانی فضای مجازی متناسب با لایه خدمات باید صورت پذیرد. تعیین متولی مرزبانی و مسئول امنیت فضای مجازی، اصلاح ترکیب اعضای کمیته تعیین مصادیق مجرمانه، اصلاح ترکیب کمیسیون عالی ارتقاء مرکز ملی، مشخص کردن متولی ظرفیت های اصل ۲۵ قانون اساسی در فضای مجازی، معین کردن تنظیم گر بخشی لایه خدمات کاربردی پایه و معین کردن متولی تنظیم گر فرابخشی لایه خدمات، همگی در راستای ساماندهی به لایه خدمات شمرده شده و بسیار ضروری خواهد بود.

۵. تنها لایه ای که با ساماندهی آن، مدیریت کوتاه مدت فضای مجازی در کشور محقق می شود، لایه خدمات است.

با بررسی دقیق طرح حمایت از کاربران و خدمات در فضای مجازی می توان ۱۰ محور مهم که در تدوین قانون مورد توجه قانون گذاران بوده است را یافت. لازم است همه ۱۰ محور و دلایل انتخاب آن تبیین گردد. محورهای مورد توجه کمیسیون فرهنگی در طرح مذکور به مرور زمان تقدیم نمایندگان محترم می شود.

محور اول: مرزبانی دیجیتال و دفاع از تمامیت فضای مجازی کشور

در حال حاضر، هیچ نهاد و دستگاهی، مسئولیت ناامنی در فضای مجازی را بر عهده نمی‌گیرند. با آنکه دستگاه‌های مختلف دولتی به صورت انحصاری کنترل فضای مجازی را بر عهده دارند، نه اجازه ورود دستگاه‌های دیگر به لایه مدیریت فضای مجازی را می‌دهند و نه خود مسئولیت ناامنی این بستر را بر عهده می‌گیرند. حملات سایبری به زیرساخت‌های کشور و سرقت اطلاعات رده‌بندی شده کشور و همچنین خروج بیگ‌دیتا، در مقابل دیدگان وزارت ارتباطات و وزارت اطلاعات رخ می‌دهد اما حاضر به پذیرش مسئولیت نیستند. از این رو لازم است مجلس شورای اسلامی، با وضع قانون، متولی امنیت فضای مجازی، بخصوص مرزبانان سایبری را مشخص کرده و کشور را از این سردرگمی خارج سازد. در این خصوص لازم است در دو زمینه اقدام عاجل صورت گیرد:

الف. واسپاری مسئولیت حراست از حریم خصوصی مردم از دستگاه‌های امنیتی دولتی به قوه قضائیه

تمامی ظرفیت‌های اصل ۲۵ قانون اساسی مطابق قانون در اختیار قوه قضائیه است. از این رو قوه قضائیه باید بتواند امکان بهره‌برداری از داده‌های ترافیکی و ذخیره شده در مراکز داده را رأساً در اختیار داشته و مطابق با قانون، امکان دسترسی به داده‌ها را در اختیار سایر دستگاه‌ها قرار دهد. هم‌اینک کلیه ظرفیت‌های مرتبط و یادشده، به صورت انحصاری در اختیار دولت و مشخصاً وزارت اطلاعات می‌باشد و دسترسی لازم را به هیچ نهاد دیگری حتی قوه قضائیه نمی‌دهد!

ب. تعیین متولی مرزبانی دیجیتال جهت ممانعت از بهره‌برداری غیرمجاز داده‌های مجازی کشور توسط طرف‌های خارجی

همان تقسیم وظایفی که در مرزهای جغرافیایی بین دستگاه‌های گوناگون کشور برای مرزبانی صورت پذیرفته، در مرزهای مجازی نیز باید به همان نحو عمل شود؛ توضیح آنکه دولت مکلف است گمرک را بسازد و گیت‌های ورودی و خروجی را ایجاد کند، دستگاه‌های امنیتی-اطلاعاتی لازم است نظارت لازم برای تأمین امنیت را داشته باشند، مرزبانی، بخصوص در مبادی ورودی - خروجی به عهده ستاد کل نیروهای مسلح است و این ستاد متولی دفاع از مرزهای جغرافیایی است و وجوه دریافتی بابت گمرک نیز به حساب دولت واریز می‌شود. در مرزهای مجازی نیز تأمین زیرساخت‌های لازم برای مرزبانی باید به عهده دولت باشد، دستگاه‌های امنیتی برای نظارت و تأمین امنیت ملی نیازمند دسترسی به اطلاعات ذیل اصل ۲۵ قانون اساسی هستند، ستاد کل نیروهای مسلح باید متولی مرزبانی مجازی و کنترل نقاط تبادل داده باشد و درآمدهای ناشی از پهنای باند باید در اختیار دولت باشد.

محور دوم: ضابطه‌مند سازی فعالیت خدمات و مسئولیت پذیر سازی آن‌ها

وجود خلأ قانونی در لایه خدمات فضای مجازی بیشترین آسیب را بر فضای مجازی کشور تحمیل کرده است. در بسیاری از کشورها، ضوابط مشخصی برای فعالیت خدمات دهندگان وجود دارد. برای رفع خلأ پیش گفته، وضع قوانین در موارد ذیل از اولویت فراوانی برخوردار است:

الف. ضرورت اخذ مجوز برای خدمات مؤثر داخلی و کلیه خدمات خارجی

فعالیت بدون مجوز شبکه اجتماعی، مسیریاب، ایمیل، بازی‌های ویدئویی و سایر خدمات، از معضلات اصلی فضای مجازی است. از این رو لازم است قانون‌گذار، با وضع قوانین لازم، خدمات دهندگان مؤثر داخلی و کلیه خدمات دهندگان خارجی را ملزم به اخذ مجوز و رعایت قوانین برای ارائه خدمت در فضای مجازی نمایند.

ب. ثبت در پنجره واحد

جهت ایجاد سهولت، پرهیز از تأخیر و مدیریت واحد در فرایند صدور مجوز لازم است پنجره واحدی توسط متولیان امر ایجاد و همه ارائه‌دهندگان خدمات ملزم به ثبت خدمات خود در آن پنجره واحد گردند. این امر مانع سردرگمی خدمات دهندگان در فرایند ثبت خدمت و اخذ مجوز خواهد شد.

ج. الزام خدمات خارجی برای ثبت شرکت در ایران به عنوان نمایندگی

در کشورهای پیشرو مانند چین و یا اتحادیه اروپا، خدمات دهندگان خارجی با ثبت یک شرکت و رعایت قوانین آن کشورها می‌توانند به مردم خدمات بدهند و در قبال خدمات خود مسئول بوده و مالیات و عوارض می‌پردازند. در حال حاضر، شرکت‌های خارجی با کاپیتولاسیونی نانوشته، بدون رعایت قانون و بدون هرگونه پاسخگویی، حکمرانی کشور را به چالش کشیده و حتی آن را تهدید می‌کنند.

د. ممانعت از ایجاد انحصار در خدمات

انحصار در خدمات می‌تواند مانع توسعه خدمات فضای مجازی و ورود بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران در این بستر شود لازم است تنظیم‌گر فرا قوه‌ای، در مواردی که انحصار موجب ایجاد خسارت در لایه خدمات می‌شود، با در نظر گرفتن تمهیداتی، از ایجاد انحصار ممانعت به عمل آورد.

ه. الزام خدمات به رعایت اصول پدافند سایبری

رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل برای پیشگیری از بروز آسیب‌های گوناگون فضای مجازی ضروری است و سیاست‌های آن نیز توسط مقام معظم رهبری ابلاغ گردیده است. اما متأسفانه تاکنون در حوزه فناوری اطلاعات رعایت نشده است. به همین دلیل لازم است قانون‌گذاران، خدمات دهندگان را به رعایت اصول پیش گفته ملزم نمایند.

محور سوم: حمایت از تولید محتوا و خدمات داخلی

بخش اول

پرواضح است تاکنون حمایت مؤثری جهت توسعه خدمات و تولید محتوای بومی در فضای مجازی انجام نشده است. علی‌رغم ادعای مسئولان امر بخصوص وزارت ارتباطات و وزارت ارشاد، در دو بخش تولید محتوا و خدمات با فقر حمایت مؤثر، مواجه هستیم. به همین دلیل، مجلس شورای اسلامی باید بسته حمایتی مؤثر همراه با ضمانت اجرایی لازم در دو حوزه پیش‌گفته را تصویب نماید. برخی از مهم‌ترین مواردی که می‌تواند موجب تولید و توسعه خدمات و محتوای بومی در فضای مجازی شود عبارت است از:

۱. تأسیس صندوق حمایت از تولید محتوا و خدمات

جهت حمایت از خدمات کاربردی پایه و همچنین تولید محتوا، لازم است صندوق مستقلی ایجاد شود. به دلیل آنکه حمایت در لایه خدمات و محتوا متمرکز است، این صندوق ذیل کمیسیون بخشی مربوطه مدیریت خواهد شد. ضمن آنکه لازم است ردیف بودجه مناسبی برای آن در نظر گرفته شود. به جهت آنکه شفافیت لازم برای حمایت نیز وجود داشته باشد، کمیسیون مربوطه موظف است گزارش کامل حمایت خود را اعلام کند. مصادیقی که باید مورد حمایت باشند نیز باید در قانون پیشنهادی ذکر گردد. به هیچ‌عنوان از این صندوق برای امور دبیرخانه‌ای و مانند آن در کمیسیون مربوطه استفاده نباید استفاده بشود. در مجموع، برای نخستین بار، منبع مناسبی برای حمایت از تولید محتوای بومی در فضای مجازی در نظر گرفته می‌شود.

۲. اعطای حق السهم توزیع محتوا به خدمات دهندگان

یکی از مهم‌ترین عوامل کمبود تولید محتوای بومی، نبود مدل اقتصادی برای تولید محتوا است. همچنین خدمات رسان‌ها غالباً نه تنها درآمدی از قبل انتشار محتوا ندارند، بلکه بعضاً هزینه‌های سرسام‌آوری را نیز بابت خرید پهنای باند متقبل می‌شوند. در فرآیند تولید، انتشار و مصرف محتوا، چهار بازیگر اصلی وجود دارد: (۱) تولیدکننده محتوا (۲) ارائه‌کننده خدمت مانند پیام‌رسان (۳) اپراتور (۴) وزارت ارتباطات به عنوان واردکننده اینترنت کشور. در حال حاضر درآمد حاصل از این فرآیند به اپراتور و وزارت ارتباطات می‌رسد و دو بازیگر اول یعنی تولیدکننده محتوا و ارائه‌کننده خدمات سهمی دریافت نمی‌کنند. این در حالی است که در کشورهای پیشرفته، درآمد حاصله، بین چهار بازیگر مزبور تقسیم می‌شود. در طرح پیشنهاد شده سهم تولیدکننده محتوا و ارائه‌دهنده خدمت نیز تعیین و پرداخت شود. این الگو، علاوه بر ایجاد اشتغال برای هزاران تولیدکننده محتوا، منبع درآمدی برای ارائه‌دهندگان خدمات است تا با استفاده از آن کیفیت خدمات خود را ارتقاء دهند. اجرای این ماده، هم انگیزه فراوانی بابت تولید محتوا ایجاد می‌کند و هم بخش خصوصی را علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در حوزه خدمات‌رسانی می‌کند. لازم به ذکر است این حق السهم صرفاً به محتوای بومی تعلق خواهد گرفت.

محور سوم: حمایت از تولید محتوا و خدمات داخلی

بخش دوم

۱. رفع انحصار psp و امکان بهره‌مندی مالی خدمات دهندگان داخلی از psp

در حال حاضر، حق السهم فروش شارژ، به صورت انحصاری در اختیار چند شرکت محدود است و انحصارگرایی آنان به کسب و کار محیط مجازی ضرر زده است. هم‌اینک یکی از خدمات ارائه شده توسط پیام‌رسان‌ها فروش شارژ است، اما حق الزحمه این معاملات، به همان شرکت‌های محدود تعلق می‌گیرد. رفع انحصار در این خصوص، حمایت اقتصادی بسیار خوبی از پیام‌رسان‌های داخلی خواهد کرد.

۲. امکان پرداخت برخط توسط خدمات دهندگان داخلی

یکی از فرصت‌های مزیت بخش برای توسعه پیام‌رسان‌ها و خدمات داخلی، امکان ارائه خدمات پرداخت الکترونیک در بستر خدمات داخلی است. این امکان می‌تواند زمینه‌ساز رغبت بیش‌ازپیش کسب و کارها به پیام‌رسان‌های داخلی گردد. در این راستا شورای عالی فضای مجازی مواردی را تصویب کرده است و وظائفی بر عهده بانک مرکزی گذاشته که متأسفانه تاکنون انجام نشده است. به همین جهت باید با وضع قانون، بانک مرکزی را موظف به اجرای دستورالعمل شورای عالی فضای مجازی در راستای حمایت اقتصادی از خدمات داخلی نمود. در حال حاضر این اقدامات فقط برای پیام‌رسان بله (متعلق به بانک ملی) انجام شده است و بانک مرکزی از ارائه این خدمت به سایر پیام‌رسان‌ها اجتناب می‌کند.

۳. ممانعت از تصمیم‌های خلق‌الساعه برای فیلتر خدمات

ممکن است با یک تصمیم کمیسیون‌های بخشی، یک خدمت فیلتر شده و تا رفع فیلتر، خسارات زیادی را متقبل شود و بعضاً با اقبال مجدد مواجه نشده و تعطیل گردد. لذا ضروری است تصمیم‌های منتهی به فیلترینگ خدمات، اگر از جانب رگلاتور است، به تأیید رگلاتور فرا بخشی برسد و از تصمیم‌گیری خلق‌الساعه برای مسدودسازی سرویس ممانعت به عمل آید. بدین ترتیب از اعمال سلیقه‌ای محدودیت بر خدمات دهندگان فضای مجازی ممانعت به عمل می‌آید و فضای کسب و کار فناوری اطلاعات را مساعدتر می‌شود و بخش خصوصی برای حضور قانونمند در محیط مجازی راغب‌تر می‌گردد.

محور سوم: حمایت از تولید محتوا و خدمات داخلی

بخش سوم

۱. تعیین نسبت مصرف پهنای باند داخل و خارج

در حال حاضر بیش از ۹۰ درصد پهنای باند کشور در اختیار سرویس‌های خارجی است. یعنی هزاران میلیارد پول بیت‌المال، به رایگان در خدمت سرویس‌های خارجی قرار می‌گیرد و ارزش فراوانی بابت واردات پهنای باند خارجی از کشور خارج می‌شود تا مردم کشورمان بتوانند در داخل کشور با یکدیگر ارتباط بگیرند. شرکت‌های خارجی نیز بدون کمترین التزام و تعهد نسبت به رعایت قوانین کشور، منشأ آسیب‌های متعدد می‌شوند. این خلأ قانونی از یک سو و حمایت‌های فنی غیرمستقیم وزارت ارتباطات – همچون QoS-، موجب مزیت بخشی به سرویس خارجی و سنگ اندازی در مسیر رشد سرویس‌های داخلی شده است. با تعیین نسبت اختصاص پهنای باند خارجی به کل پهنای باند فعال کشور (یک دوم) از تسلط بیگانگان بر پهنای باند کشور جلوگیری می‌شود. ضمن آنکه دیگر شاهد به گروگان گرفته شدن کاربران ایرانی توسط خدمات خارجی و انفعال مسئولان کشور در بستر فضای مجازی نخواهیم بود. این قانون همچنین مانع خروج گسترده اطلاعات کاربران ایرانی فعال در سرویس‌های خارجی می‌شود و از خروج بیگ دیتای کشور تا حد مطلوبی ممانعت به عمل می‌آورد.

۲. الزام دستگاه‌ها به ارتباط خدمات‌رسانی به مردم در خدمات داخلی

یکی از راهکارهای قانونی برای ترویج و همگانی سازی خدمات داخلی، الزام دستگاه‌ها به ارائه خدمات دولت الکترونیک در این خدمات رسان‌های داخلی است؛ زیرا مردم برای دریافت خدمات دولت الکترونیک، از نرم‌افزارهای بومی استفاده خواهند کرد. همچنین کاهش ترافیک، کاهش هزینه‌های دولت، تسریع در انجام امور مراجعین دستگاه‌ها و ... از دیگر مزایای تدوین این قانون است.

۳. معافیت مالیاتی برای استارت‌آپ‌های دانش بنیان

جهت حمایت از خدمات و همچنین معافیت از مالیات تا رسیدن به اقتصاد پویا و درآمدزا، لازم است شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات فضای مجازی، دانش بنیان محسوب شوند. پس از استحکام بنیه اقتصادی خدمات دهندگان، مانند سایر شرکت‌ها باید مالیات پرداخته و حمایت‌ها شامل شرکت‌های نوپا خواهند بود.

۴. الزام تولیدکنندگان تلفن همراه خارجی به نصب پیش‌فرض خدمات مؤثر داخلی

یکی از راهکارهای حمایت از خدمات داخلی، الزام تولیدکنندگان تلفن همراه و تبلت به نصب پیش‌فرض خدمات تأییدشده داخلی است. این کار هم‌اینک در کشورهای مثل امارات نیز انجام می‌شود!

محور سوم: حمایت از تولید محتوا و خدمات داخلی

بخش چهارم

۱. ممنوعیت تبلیغ خدمات خارجی در صداوسیما و سایر رسانه‌ها

بدون شک تبلیغات گسترده شبکه‌های اجتماعی خارجی همچون تلگرام و اینستاگرام در رسانه‌های عمومی به‌ویژه صداوسیما، عامل اصلی بالا رفتن ضریب نفوذ این خدمات در کشور بوده است. متأسفانه صداوسیما همان عملکرد نادرست خود در مواجهه با تلگرام را که منجر به عضویت میلیونی مردم در این سرویس بزه خیز گردید، با تمام توان در مورد اینستاگرام دنبال کرده و تعجب‌برانگیز آنکه از این خطای استراتژیک، تمام‌قد دفاع می‌کند! تبلیغات مستقیم و غیرمستقیم رایگان صداوسیما برای اینستاگرام در حالی است که هرگونه تبلیغ پیام‌رسان‌های داخلی مستلزم پرداخت هزینه‌های هنگفت به این سازمان است! تبلیغات رویکا در رسانه ملی نیز براساس قرارداد میلیاردی امضا شده، انجام می‌پذیرد. ضمن آنکه باید توجه داشت خدمات خارجی، خصوصاً شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها، در صورت انجام تبلیغات مؤثر در راستای اهداف نظام، به سرعت حساب کاربری مربوطه را مسدود می‌کنند. نمونه واضح این مواجهه، حذف حساب کاربری شبکه پرس.تی.وی در یوتیوب است. با توجه به منابع آماری متقن و همچنین مسائل تجربه‌شده، اثرگذاری گسترده در سرویس خارجی توهمی بیش نبوده و صرفاً موجب ترویج بیشتر آن خدمت در کشور می‌شود. با توجه به این توضیحات، لازم است هرگونه تبلیغ پیام‌رسان‌ها و خدمات خارجی در رسانه‌های عمومی کشور ممنوع گردد تا ضمن ممانعت از توسعه سرویس‌های غیربومی، زمینه‌ای برای ترویج سرویس داخلی باشد.

۲. فراهم‌سازی فضای رقابت سالم از طریق ممانعت از ایجاد خدمات پایه کاربردی خصوصاً پیام‌رسان توسط دستگاه‌های دولتی

دستگاه‌های امنیتی و نیروهای مسلح، لازم است برای اطلاع‌رسانی درون دستگاهی خود، به جهت رعایت امنیت ملی، از سرویس داخلی و تولید خود استفاده کنند. عرضه عمومی این سرویس‌ها نیز باید ممنوع باشد تا به رقیبی برای بخش خصوصی تبدیل نشوند. اما سایر دستگاه‌ها، اگر نیازمند اطلاع‌رسانی بین دستگاهی هستند، می‌توانند از ظرفیت پیام‌رسان‌های داخلی استفاده کرده و آن را برای خود شخصی‌سازی کنند. این امر، امکان رقابت نادرست دستگاه‌های دولتی برای ارائه خدمات با بخش خصوصی را می‌گیرد.

محور چهارم: حمایت از نهاد خانواده

با همه‌گیر شدن بیماری کرونا و به تبع آن تعطیلی مدارس و الزامی شدن آموزش مجازی، غالب کودکان و نوجوانان تبدیل به کاربران ثابت فضای مجازی شده‌اند. درحالی‌که آموزش و پرورش نرم‌افزار شاد را برای انجام امور آموزشی معرفی کرده (که در جای خود قابل تقدیر است)، اما این نرم‌افزار نمی‌تواند مانع دسترسی کودکان و نوجوانان به مفاسد فضای مجازی شود؛ زیرا کودکان و نوجوانان می‌توانند به آسانی توسط فیلترشکن و یا شبکه‌های فاسد خارجی مانند اینستاگرام و تلگرام، به انواع محتوای نامناسب فضای مجازی آلوده شوند. کنترل چنین وضعیتی برای قریب به اتفاق خانواده‌ها صعب و ناممکن است و نگرانی‌های فراوانی را به وجود آورده است. ازاین‌رو لازم است مجلس شورای اسلامی، حمایت مؤثری از نهاد خانواده در این خصوص داشته باشد. برخی از مهم‌ترین حمایت‌ها در خصوص فضای مجازی بدین شرح است:

۱. ارائه اینترنت خانواده

این خدمت، در لائیک‌ترین کشورهای جهان مانند ترکیه و یا حتی در کانادا، آلمان، انگلستان و آمریکا نیز ارائه می‌شود. متأسفانه خیانت بزرگی درباره خانواده‌های کشور اتفاق افتاده و آنان را از انتخاب یک بستر سالم و کنترل شده برای فعالیت فرزندان‌شان محروم کرده است. اینترنت خانواده به دلیل آنکه به صورت لیست سفید (وایت لیست) ارائه می‌شود، سایت‌های مبتذل و مستهجن، فیلترشکن‌ها و نیز محتوای ضد اعتقادی وجود ندارد. لازم به ذکر است خانواده‌ها می‌توانند در هر لحظه خدمت اینترنت خانواده را به اینترنت داخلی و یا بین‌الملل تغییر دهند و هزینه‌ای نیز بابت تغییر مکرر خدمت پرداخت نخواهند کرد. باید توجه کرد حاکمیت موظف است زمینه زیست سالم را به صورتی آسان برای مردم در محیط مجازی مهیا سازد.

۲. سالم‌سازی فضای مجازی برای فعالیت ایمن کودکان

جهت ایمن و سالم‌سازی محیط مجازی برای فعالیت درسی، سامانه‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش صرفاً باید از طریق اینترنت خانواده ارائه گردد. این یک مزیت خوب برای خانواده‌هاست که در زمان استفاده فرزندان‌شان از سامانه‌های آموزش و پرورش، خیال‌شان بابت امنیت و سلامت محیط مجازی راحت باشد. این امر موجب اقبال خانواده‌ها برای استفاده از اینترنت خانواده می‌گردد.

۳. تولید محتوا و خدمات متناسب با نیاز کودکان

به دلیل استفاده گسترده کودکان و نوجوانان از محیط مجازی، لازم است هم خدمات و هم محتوای مناسب برای فعالیت آنان تولید و در دسترس قرار بگیرد. ازاین‌رو لازم است بخشی از منابع صندوق حمایت از تولید محتوا و خدمات به تأمین موارد مذکور اختصاص یابد.

محور پنجم: حمایت از حقوق کاربران - بخش اول

با آنکه هدف غایی از توسعه فضای مجازی، بخصوص گسترش روزافزون لایه خدمات، ارائه خدمات مطلوب‌تر به کاربران عنوان می‌شود، اما حقایق فضای مجازی نشان‌دهنده آن است که بدیهی‌ترین حقوق کاربران در خدمات نادیده گرفته می‌شود. مع‌الأسف قانون مشخصی نیز برای دفاع از حقوق کاربران نیز وجود ندارد. از این‌رو لازم است قانون‌گذار لایه خدمات را به‌گونه‌ای ساماندهی کند که خدمات‌دهندگان موظف شوند بدیهی‌ترین حقوق کاربران را رعایت کنند.

۱. الزام خدمات‌دهندگان به صیانت از داده‌های کاربران

خدمات‌دهندگان محیط مجازی، هیچ‌گونه مسئولیتی را در قبال صیانت از داده‌های کاربران، حساب کاربری آن‌ها و محتوای منتشرشده در خدمت خود نمی‌پذیرند و غالباً کاربران در این بستر متضرر می‌شوند. از این‌رو لازم است به پذیرش مسئولیت‌های پیش‌گفته ملزم شوند. همچنین امکان شناسایی و گزارش دهی موارد غیرقانونی توسط کاربران، از جمله مصادیق حقوق کاربران است که خدمات‌دهندگان ملزم به تمهیدات لازم برای آن شده‌اند.

۲. ممانعت از دسترسی غیرمجاز به داده‌های کاربران و نقض حریم خصوصی آنان توسط خدمات‌دهندگان

در حال حاضر ضابطه‌ای برای تعیین میزان دسترسی ارائه‌دهندگان خدمات به حریم خصوصی کاربران و اطلاعات آن‌ها وجود ندارد. متأسفانه مشاهده می‌شود نرم‌افزاری که قرار است امکان استفاده از فلش گوشی به‌عنوان چراغ‌قوه را مهیا سازد، به گالری کاربر نیز دسترسی دارد. به همین دلیل لازم است میزان دسترسی خدمات‌دهنده به اطلاعات کاربر به‌اندازه‌ای باشد که در صورت نبود هر دسترسی، اصل ارائه خدمت مقدور نباشد. کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه، متولی تعیین داده‌های غیرضروری مرتبط با نوع خدمت می‌باشد. بدین ترتیب ضمن صیانت از حریم خصوصی کاربران، از دست‌اندازی به اطلاعات مردم نیز ممانعت به عمل آورده می‌شود و حقی از حقوق کاربران احیاء می‌گردد.

۳. ممانعت از حذف حساب کاربری و محتوای غیر مجرمانه کاربران توسط خدمات‌دهندگان

در برخی از خدمات، خصوصاً خدمات خارجی، حساب کاربری کاربران ایرانی به‌آسانی حذف شده و کلیه اطلاعات آنان به گروگان گرفته می‌شود. ضمن آنکه به دلیل نبود قوانین لازم، کاربران امکان پیگیری حقوقی جهت رفع انسداد حساب و یا بازگرداندن حساب کاربری خود را ندارد. در برخی موارد نیز، محتوای کاربران بدون آنکه مجرمانه باشد، با تصمیم شخصی خدمات‌دهندگان و یا توصیه برخی دستگاه‌ها، حذف می‌گردد. هرچند قریب به اتفاق این وقایع در سرویس‌های خارجی به وقوع می‌پیوندد، اما این تجربه تلخ نباید در سرویس‌های داخلی تکرار شود. به همین دلیل باید قانون‌گذاران در این زمینه قوانین لازم را وضع کنند.

محور پنجم: حمایت از حقوق کاربران

بخش دوم

۱. اعطای حق السهم تولیدکننده محتوا

همان‌گونه که سابقاً بیان شد، یکی از مهم‌ترین عوامل کمبود تولید محتوای بومی، نبود مدل اقتصادی برای تولید محتوا است. و از چهار بازیگر اصلی فضای مجازی یعنی (۱) تولیدکننده محتوا (۲) ارائه‌کننده خدمت که محتوا در بستر آن خدمت منتشر شده (۳) اپراتور که زیرساخت اینترنت را جهت انتشار محتوا تأمین کرده (۴) وزارت ارتباطات به‌عنوان واردکننده اینترنت کشور. در حال حاضر درآمد حاصل از این فرآیند به اپراتور و وزارت ارتباطات می‌رسد و دو بازیگر اول یعنی تولیدکننده محتوا و ارائه‌کننده خدمات سهمی دریافت نمی‌کنند. با الزام قانونی پرداخت حق السهم تولید کنند محتوا، شاهد انفجار تولید محتوا خواهیم بود و لازم است این مبلغ به‌هیچ‌عنوان به محتوای مجرمانه، محتوای غیربومی و زرد پرداخت نشود.

۲. حق انتخاب خدمات فضای مجازی به کاربران

سطح دسترسی یکسان تمامی کاربران با سنین و نیازمندی‌های متفاوت به اینترنت ازجمله عوامل آسیب‌زای فضای مجازی کشور است. در حال حاضر کاربر برای بهره‌مندی از مزایای اینترنت، لاجرم از آسیب‌های آن نیز متأثر می‌گردد. یکی از حقوق نادیده گرفته‌شده کاربران، عدم دخالت آنان در انتخاب سرویس موردنظر خود بوده است. در حقیقت کاربران باید بتوانند به‌آسانی نوع خدمت کلان خود (اینترنت داخلی، خانواده و یا بین‌الملل) را انتخاب کنند و حتی بتوانند بخشی از خدمات را نیز محدودتر نمایند. به‌عنوان مثال خانواده‌ها باید بتوانند طرح اینترنت خانواده را انتخاب کنند که در آن خدمات و محتواهای ارائه‌شده سالم باشد و فرزندانشان بتوانند در امنیت و سلامت در محیط مجازی تنفس کنند و همان اینترنت را بتوانند محدودتر در اختیار فرزندان خود قرار دهند. بااینکه این امکان از بدو ورود اینترنت به کشور وجود داشت، به دلیل اهمال مسئولان، مردم از آن محروم بوده‌اند.

۳. امکان استیفای حقوق تضییع‌شده حقوق کاربران

با قانونی شدن فعالیت سرویس خارجی و ثبت شرکت در ایران، می‌توان حقوق تضییع‌شده کاربران را استیفا کرد. زیرا هم‌اینک سرور خدمات خارجی در کشور مستقر نیست و به همین دلیل، دسترسی به اطلاعات لازم برای امور قضایی وجود ندارد. غالب مجرمان نیز با حذف حساب کاربری خود در خدمات خارجی، به‌آسانی تبرئه شده و در غالب موارد حتی به دادگاه نیز نمی‌آیند. این امر موجب شده قوه قضائیه نتواند به وظایف ذاتی خود عمل نماید. ازاین‌رو لازم است همانند کشورهای پیشرو، خدمات غیربومی با ثبت یک شرکت در کشور و قرار دادن سرور اطلاعات ایرانیان در خاک جمهوری اسلامی، امکان پیگیری حقوق تضییع‌شده کاربران ایرانی را مهیا سازند.

محور پنجم: حمایت از حقوق کاربران

بخش سوم

فراهم سازی تمهیدات لازم برای تعیین حقوق کاربران، آموزش سواد رسانه، نقض مالکیت معنوی و مادی، اطلاع رسانی و غیره

در کشورهایی مانند انگلستان و آمریکا، قوانین واضح و روشنی در حوزه های حقوق کاربران، سواد رسانه، مالکیت معنوی و موارد این چنینی وضع کرده اند. در حال حاضر علی رغم حضور بیش از ۲۵ ساله فضای مجازی در کشورمان، تنظیم گران و قانون نویسان نسبت به تعیین ضوابط و قانون برای موارد مذکور، اقدام ننموده اند. در برخی موارد مانند مالکیت معنوی و سواد رسانه ای، حتی شورای عالی فضای مجازی نیز سیاست گذاری نکرده است. تدوین مقررات در موارد مذکور، موجب ساماندهی فضای مجازی، صیانت از حقوق کاربران و سالم سازی این محیط به همراه امکان بهره برداری حداکثری از فرصت های فضای مجازی خواهد شد. ضمن آنکه به دلیل نبود ضوابط، هم اینک، سواد رسانه ای مطابق با آموزه های یونسکو، در کشورمان ترویج می شود. نمونه بارز این موضوع، کتاب تفکرو سواد رسانه آموزش و پرورش است. سواد رسانه یونسکو، بخشی از سند ۲۰۳۰ ناظر به فضای مجازی است.

محور ششم: ساماندهی حوزه تنظیم گری مقررات

بخش اول

در ساختار فعلی حکمرانی فضای مجازی کشور، مقررات گذاری، اجرا و نظارت در انحصار دولت است که الگویی غیرعقلانه و فسادزا است. یکی از بخش‌هایی که موجب ضرر حداکثری کشور در فضای مجازی شده است، تنظیم گری دولت در حد سیاست‌گذاری فضای مجازی است. مطابق تحقیقات مرکز پژوهش‌های مجلس، در دنیا بیش از ۱۱۳ کشور از ۱۵۰ کشور تحت پژوهش، تنظیم گران کلان، فرا دولتی هستند و ایران جزو معدود کشورهایی است که تنظیم‌گر حوزه فناوری اطلاعات، دولت است. این امر می‌تواند منافع ملی را فدای منافع دولت‌ها کند که تاکنون این‌گونه بوده است. از این رو لازم است ضمن در نظر گرفتن نهادی به عنوان تنظیم‌گر فرا بخشی لایه خدمات فضای مجازی، از دولتی بودن آن اجتناب گردد. از سوی دیگر، باید از ساختار سازی و موازی کاری پرهیز کرد. در حال حاضر، مقام معظم رهبری، با ایجاد شورای عالی فضای مجازی و درخواست تأسیس مرکز ملی به عنوان بازوی نظارتی شورا، به دنبال ایجاد وحدت مدیریت فضای مجازی به صورت فرا قوه‌ای هستند. با توجه به دستور ایشان مبنی بر حذف شوراهای موازی با شورای عالی فضای مجازی، تمامی تکالیف فرا بخشی وزارت ارتباطات در حوزه تنظیم گری باید به کمیسیون عالی تنظیم مقررات مرکز ملی فضای مجازی انتقال یافته و از ایجاد نهاد جدید اجتناب شود.

فرا قوه‌ای سازی تنظیم گری کلان حوزه خدمات

در ترکیب ۱۶ نفره فعلی کمیسیون عالی تنظیم مقررات مرکز ملی فضای مجازی، ۴ عضو دولتی حضور دارند. همچنین دبیر شورای عالی فضای مجازی و منتخبین وی در این کمیسیون، مجموعاً ۸ کرسی دیگر را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به آنکه دبیر شورا و رئیس مرکز ملی فضای مجازی را رئیس‌جمهور انتخاب می‌کند، مجموعاً در ترکیب کمیسیون عالی، ۱۲ نفر دولتی و ۴ نفر غیردولتی هستند. به جهت رفع انحصار دولت از بخش تنظیم گری، تا زمان اصلاح رویه انتخاب دبیر شورا توسط رئیس‌جمهور، لازم است ترکیب کمیسیون عالی، حقیقتاً فرا قوه‌ای شود. از این رو تغییر ترکیب ضروری است. بدیهی است در صورت عدم تغییر، هیچ‌گونه اتفاق مثبتی برای کشور در حوزه تنظیم گری کلان رقم نخواهد خورد؛ چه اینکه اعضای فعلی به جهت ترکیب نامتوازن، مسائل را به سود دولت رقم خواهند زد! تمامی وظایف فرا بخشی تنظیم گری لایه خدمات فضای مجازی باید در اختیار کمیسیون عالی باشد. تنظیم گری امور جزئی و اجرایی نیز در اختیار کمیسیون‌های بخشی خواهد بود.

محور ششم: ساماندهی حوزه تنظیم گری مقررات

بخش دوم

۱. تعیین تنظیم‌گر بخشی لایه خدمات پایه کاربردی

گسترده‌گی فضای مجازی و تأثیرگذاری حداکثری آن در حوزه‌های مختلف پزشکی و سلامت، آموزش، گردشگری، اقتصاد و... مستلزم آن است تنظیم‌گران بخشی تخصصی لایه خدمات فضای مجازی در هریک از حوزه‌های مزبور به فعالیت بپردازند. به جز کمیسیون تنظیم مقررات و ارتباطات در دولت (تنظیم مقررات ارتباطات رادیویی) و ساترا در صداوسیما (صدور مجوز صوت و تصویر فراگیر)، در سایر حوزه‌های فناوری اطلاعات، تنظیم‌گر بخشی وجود ندارد که خسارات زیادی را به کشور تحمیل کرده است. از این رو لازم است کمیسیون عالی، سایر کمیسیون‌های بخشی را تعیین کند. لازم به ذکر است متأسفانه ساترا نیز تاکنون تنظیم‌گر بخشی خود را راه‌اندازی نکرده است. لازم است کمیسیون عالی، ساترا را ملزم به ایجاد تنظیم‌گر بخشی حوزه صوت و تصویر فراگیر نماید. با این مدل از تقسیم وظایف در زمینه تنظیم گری مقررات لایه خدمات، کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات، با ضیق شدن دایره تصمیم‌گیری و اقدام، به‌عنوان تنظیم‌گر بخشی ارتباطات ادامه فعالیت می‌دهد و از هرگونه سیاست‌گذاری بر حذر خواهد بود.

۲. تعیین کمیسیون بخشی تنظیم‌گر لایه خدمات کاربردی پایه

با توجه به ضریب نفوذ بالای پیام‌رسان‌ها و جایگاه ویژه سایر خدمات پایه کاربردی از قبیل سیستم‌عامل، حافظه‌های ابری، مسیریاب‌ها و موتورهای جستجو، تشکیل کمیسیون بخشی پیام‌رسان‌ها و خدمات کاربردی پایه بسیار ضروری است. نبود متولی تنظیم گری مقررات در لایه خدمات فضای کاربردی پایه فضای مجازی از جنبه‌های مختلف آسیب‌زا بودن فضای مجازی در شرایط کنونی است. فعالیت بی‌ضابطه و قانون‌شکنی مطلق خدمات پایه کاربردی خارجی از یک سو و محدودیت‌ها و مشکلات جایگزین‌های داخلی از سوی دیگر گویای ضرورت تعیین تنظیم‌گر بخشی این لایه از فضای مجازی است که مستلزم وجود یک نهاد مشخص و پاسخگو است. در ترکیب این نهاد، فرا قوه‌ای بودن و حضور دستگاه‌های تنظیم‌گر، باید مورد توجه قرار بگیرد.

محور هفتم: ساماندهی تبلیغات خدمات خارجی

خدمات دهندگان غیربومی، به دلیل نداشتن مجوز فعالیت، زمینه انتشار انواع مفاسد در قالب تبلیغات را فراهم آورده‌اند. از سوی دیگر، رفتار دوگانه مسئولان کشور درباره خدمات فاقد مجوز و بعضاً مسدودشده، موجب سرگردانی شدید مردم در استفاده و یا ترک سرویس خارجی شده است. از این رو لازم است، تبلیغات سرویس خارجی و فاقد مجوز، ساماندهی شود تا دیگر شاهد رفتار دوگانه از جانب مسئولان نباشیم. برخی از مهم‌ترین راهکارهای حقوقی برای ساماندهی تبلیغات خدمات خارجی عبارت است از:

۱. ممنوعیت استفاده دستگاه‌ها از خدمات خارجی برای ارائه خدمات به مردم

در حال حاضر، استفاده دستگاه‌های اجرایی، اصناف و شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی از پیام‌رسان‌های اجتماعی خارجی برای مکاتبات و ارائه خدمات اداری و اطلاع‌رسانی و تبلیغات داخل کشور با کمتر محدودیتی مواجه است. در برخی موارد نیز با آنکه تصمیماتی برای استفاده از خدمات داخلی جهت مکاتبات، ارائه خدمات اداری و اطلاع‌رسانی اخذ است، اما دستگاه‌ها، الزامی برای اجرایی‌سازی آن پیش روی خود نمی‌بینند. به عنوان نمونه با آنکه تلگرام با حکم قضایی فیلتر شده است، اما غالب دستگاه‌ها، حضور مؤثری در این نرم‌افزار فیلتر شده دارند. این امر موجب سرگردانی مردم می‌شود و حقیقتاً نمی‌دانند باید محیط را ترک کنند و یا آنکه به امید رفع فیلتر آن، موقتاً از فیلترشکن استفاده نمایند. مجلس شورای اسلامی می‌تواند کلیه دستگاه‌های مذکور را ملزم به استفاده از خدمات داخلی جهت انجام امور تبلیغی، خدماتی و ارتباطی کرده و انجام این امور در سرویس خارجی را منع نماید.

۲. ندادن خدمات زیرساختی به خدمات فاقد مجوز

اپراتورهای ثابت، سیار و مجازی با همکاری شرکت ارتباطات زیرساخت می‌توانند از ارائه هرگونه خدمات زیرساختی به کلیه خدمات رسان‌های فاقد مجوز خودداری کنند. مجلس با الزام اپراتورها به رعایت این مسئله، می‌تواند گام بلندی جهت ساماندهی تبلیغات در فضای مجازی بردارد.

مسئولیت‌پذیرسازی کاربر در قبال انتشار محتوا در خدمات

یکی از عوامل ایجاد آسیب در محیط مجازی، بخصوص پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی، مسئولیت‌پذیر نبودن کاربر در قبال انتشار محتوا است. در صورتی که در قانون، بر مسئولیت کاربران در قبال انتشار محتوا تأکید شود، اثر محسوسی بر سالم‌سازی این بستر، خصوصاً حوزه تبلیغات کالا و خدمات خواهد داشت. لازم به ذکر است در برخی کشورهای پیشرو مانند آلمان، حتی برای لایک محتوای مجرمانه در شبکه‌های اجتماعی، جرائمی در نظر گرفته می‌شود.

بخش هشتم: احراز هویت

یکی از مهم‌ترین عوامل بروز جرم در فضای مجازی، گمنامی است. هم‌اینک به انحاء گوناگون، مانند استفاده از سیم‌کارت‌های فاقد هویت، سیم‌کارت‌های اتباع خارجی، دستگاه‌های ارتباطی احراز هویت نشده، شبکه‌های اجتماعی غیربومی و مواردی از این دست، مجرمان و متخلفان، بستر مناسبی برای پیشبرد اهداف خود در اختیار دارند. در کشورهایی مانند آمریکا، چین، انگلستان و ...، برای احراز همه فعالان فضای مجازی از قبیل کاربران، خدمات و ابزارهای ارتباطی، سازوکارهای گوناگونی در نظر گرفته شده است. مطابق پژوهش‌ها، در کشور آمریکا، حتی قطعات و حس‌گرهایی که در دستگاه‌های ارتباطی به کار رفته است نیز احراز هویت می‌شوند و شناسه آن‌ها در دستگاه مربوطه در ایالات متحده ثبت و ضبط می‌گردد.

به همین دلیل در شورای عالی فضای مجازی، سندی تحت عنوان نظام هویت معتبر در فضای مجازی به تصویب رسید اما حتی مقدمات اجرایی سازی آن نیز انجام نشده است. با توجه به اهمیت موضوع و نقش بی‌بدیل احراز هویت در کاهش جرم در فضای مجازی، لازم است مجلس شورای اسلامی رأساً در این خصوص با وضع قوانین لازم، زمینه احراز همه مرتبطان با محیط مجازی را مهیا سازد. در این خصوص باید به سه نکته مهم توجه شود:

۱. ارائه خدمات مطلوب و تعیین سطح دسترسی کاربران، بخصوص کودکان به محیط مجازی، مستلزم اجرایی سازی قانون احراز هویت است.
۲. احراز هویت کاربران، نقش بسیار مطلوب در سالم‌سازی گردش پول در فضای مجازی و ممانعت از بروز جرائم اقتصادی فضای مجازی از قبیل فیشینگ، فرار مالیاتی، پول شویی و ... خواهد داشت.
۳. همانند احراز هویت وسایل نقلیه که با تقسیم وظیفه منطقی بین دستگاه‌های ذی‌ربط و در نهایت انجام احراز هویت توسط ناجا، ضروری است احراز هویت لایه ابزارهای ارتباطی (دیوایس) نیز توسط ناجا انجام پذیرد. وزارت ارتباطات به دلیل دولتی بودن، صلاحیت احراز هویت ابزارهای ارتباطی را ندارد.
۴. پس از احراز هویت، نباید هیچ‌گونه خدمتی به کاربر، خدمات، اشیاء و ... مرتبط با فضای مجازی که احراز هویت نشده‌اند ارائه شود. بدین ترتیب از وقوع جرم در فضای مجازی در حد بسیار مطلوبی پیشگیری می‌شود.

محور نهم: سالم سازی محیط مجازی

بخش اول

از مهم ترین دغدغه های مقام معظم رهبری و مطالبات ایشان از مسئولان، سالم سازی محیط مجازی است. مطابق تجربه، طی سالیان اخیر، روزبه روز وضعیت فرهنگی فضای مجازی فاجعه بارتر شده، به گونه ای که هم اینک کودکان نیز به مستهجن ترین محتوا به آسانی در محیط مجازی دسترسی دارند. با وضع قانون در موارد پیشنهادی ذیل می توان اقدامات مؤثری برای سالم سازی فضای مجازی انجام داد:

۱. احیاء کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه

در حال حاضر کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه به دو دلیل کارایی لازم برای سالم سازی فضای مجازی را ندارد: ۱. اغلب اعضا دولتی هستند ۲. صرفاً در حوزه محتوا می تواند نظارت داشته باشد. اگر اعضا از حالت دولتی خارج شده و فراقوه ای شوند، آنگاه شأن نظارتی این کارگروه احیا خواهد شد. هم اینک به دلیل دولتی بودن غالب اعضا، اگر دولت اراده کند، اساساً جلسات تشکیل نمی شود و یا اینکه مطابق خواست دولت، سرویسی مسدود شده و یا از فیلتر آن، ممانعت به عمل آورده می شود. همچنین اگر صرفاً بر محتوای مجرمانه نظارت نداشته باشند، بلکه بر سایر حوزه های فضای مجازی نیز نظارت داشته باشند، بخش قابل توجهی از نابسامانی های فضای مجازی رفع خواهد شد.

۲. ساماندهی وی پی ان ها

همگان نسبت به مخاطرات فیلتر شکن آگاهی دارند؛ اما فروشندگان و توزیع کنندگان فیلتر شکن به آسانی اقدامات خود را ادامه می دهند. بررسی ها نشان می دهد خلأ قانونی در زمینه توزیع و تولید فیلتر شکن و بازار اقتصادی پرسود این بدافزار، عامل اصلی ادامه وضعیت نابسامان فعلی در حوزه فیلتر شکن ها است.

۳. الزام شرکت های خدمات دهنده خارجی به رعایت قوانین کشور

در حال حاضر، شرکت های ارائه دهنده خدمات خارجی، خصوصاً در حوزه پیام رسانی، شبکه های اجتماعی و موتورهای جستجو، هیچ گونه الزامی مبنی بر رعایت قوانین و مقررات کشور ندارند. از این رو خدمات پیش گفته، تبدیل به بستر مناسبی برای وقوع جرم، جنایت و انواع تخلفات گردیده اند. الزام شرکت های خارجی به ثبت خدمت در پنجره واحد و ضرورت اخذ مجوز، زمینه لازم برای احترام به قوانین کشور را مهیا می سازد. لازم به ذکر است کشورهای مطرح جهان مانند چین، روسیه، آمریکا و اتحادیه اروپا، قوانین بسیار سختی برای فعالیت خدمات دهندگان خارجی در کشور خود وضع کرده اند.

محور نهم: سالم سازی محیط مجازی

بخش دوم

۱. تسریع در ممانعت از توزیع محتوای مجرمانه

یکی از مهم ترین معضلات فضای مجازی، نشر سریع فساد و فحشا از طریق خدمات فضای مجازی است که صدمات زیادی را بر کاربران، خصوصاً نوجوانان، جوانان و کودکان وارد کرده است. در کشورهای پیشرو، یکی از ضوابط مرسوم، حذف فوری محتوای فاسد و رعایت سریع خطوط قرمز توسط ارائه دهندگان خدمات است. این امر امکان شیوع مفاسد را به حد قابل قبولی کاهش می دهد. نمونه بارز این برخورد، حذف گسترده محتوای نامطلوب مربوط به انتخابات از منظر دستگاه حاکم بر کشور آمریکا توسط توییتر، اینستاگرام و فیس بوک در انتخابات اخیر بود؛ به گونه ای پیام های مربوط به تقلب، حتی پیام های شخص رئیس جمهور، به صورت وسیعی حذف گردید. این امر نشان دهنده کنترل محتوا توسط خدمات دهندگان است. در کشور ما به طور معمول خدمات دهندگان، خصوصاً خدمات دهندگان خارجی از حذف محتوای مشهود فاسد برای کاربران ایرانی خودداری می کنند. از این رو لازم است کمیته تعیین مصادیق مجرمانه، مصادیق محتوایی که فاسد بودن آن محرز است را به خدمات دهندگان معرفی و آن ها را ملزم به حذف چنین محتوایی بدون دستور قضایی کنند.

۲. تعیین شرکت ارتباطات زیرساخت به عنوان یکی از ارائه دهندگان خدمات دسترسی

مطابق قانون جرائم رایانه ای، ارائه دهندگان خدمات دسترسی ملزم به اجرای دستورات مسدودسازی کارگروه تعیین مصادیق هستند. با این وجود در مواردی که کارگروه حکم مسدودی سرویس متخلف را صادر می کند، شرکت زیرساخت با این ادعای واهی که ارائه دهنده خدمات دسترسی نبوده و مشمول قانون نیست، از اجرای دستورات مسدودسازی خودداری می کند. بنابراین قانون گذار باید به صراحت شرکت زیرساخت را مخاطب احکام صادره توسط نهادهای ذی ربط قرار دهد و شرکت زیرساخت را همانند اپراتورها، ملزم به رعایت قوانین در حوزه نظارت و کنترل فضای مجازی کند.

محور دهم: ضمانت اجرایی لازم جهت تحقق قانون

یکی از مهم‌ترین بخش‌های قانون‌گذاری، در نظر گرفتن ضمانت اجرای محکم برای اجرای قانون است. شاید بتوان این بخش را از مهم‌ترین بخش‌های تدوین قانون دانست. به نظر می‌رسد در موارد ذیل، باید ضمانت اجرای محکمی در قانون پیشنهادی لایه خدمات فضای مجازی در نظر گرفته شود: ا. مطابق با بررسی‌های مرکز ملی فضای مجازی، فقط ۵٫۱ درصد از مطالبات مقام معظم رهبری در حوزه فضای مجازی محقق گردیده است! برخی مسئولین از اجرای اوامر مقام معظم رهبری را به دلیل اینکه قانون نیست! خودداری می‌کنند و اوامر آقا را ارشادی می‌دانند و نه مولوی. همین اشکال را نیز بر مصوبات شوراهای عالی کشور وارد می‌سازند! به همین دلیل لازم است برای عدم اجرای اوامر مقام معظم رهبری، شورای عالی امنیت ملی و سایر دستگاه‌های سیاست‌گذار و قانون‌گذار فضای مجازی، جرم‌انگاری شود. در جرم‌انگاری باید موارد ذیل لحاظ شود:

- برای اجرای نادرست، تأخیر در اجرا و نیز عدم اجرا جرم‌انگاری شود؛
- برای افراد مطلع هم حکم در نظر گرفته شود؛
- برای سمت‌های بالاتر مجازات سخت‌تر در نظر گرفته شود؛
- در صورت وجود مانع عقلایی برای ترک فعل و یا اجرای ناقص، از اجرای حکم جلوگیری شود؛
- از دستورات قضایی فاقد وجاهت ممانعت به عمل آید.
- برای موارد اجرا نشده سابق نیز با در نظر گرفتن فرصت مناسب برای اجرا، مجازات تعیین گردد.

ب. در حال حاضر، یکی از خلأهای مهم قانونی، نبود قانون درباره ممنوعیت تولید و عرضه سامانه‌های فیلتر شکن غیرقانونی است. لازم است برای ممنوعیت هرگونه تولید، تکثیر، تبلیغ و در دسترس قرار دادن هر نوع نرم‌افزار و سخت‌افزاری که موجب دسترسی به خدمات مسدود شده می‌گردد، قانون وضع شود. باید توجه داشت که نباید در این خصوص برای کاربران جرم‌انگاری صورت پذیرد. همچنین مجازات لازم برای کسب درآمد از حوزه معاملات فیلتر شکن‌ها باید مورد توجه قرار بگیرد.

ج. جهت ایجاد ضمانت اجرایی لازم برای صیانت از اطلاعات و حریم خصوصی کاربران، مواردی از قبیل بی‌مبالاتی، بی‌احتیاطی، تعمد و ... باید مورد توجه باشد. همچنین برای کاسبان فروش اطلاعات، جرائم سنگینی در نظر گرفته شود. همچنین در خصوص فروش اطلاعات کاربران یک خدمات که تعداد کاربران آن قابل توجه است، باید مجازات شدیدتری وضع شود.